

Terme municipal d'Altea
Jaume Antoni Martínez García

Publicación digital
Actuaciones arqueológicas en la provincia de Alicante. 2001

Editor
Fernando E. Tendero Fernández
Sección de Arqueología del Ilustre Colegio Oficial de Doctores y Licenciados
en Filosofía y Letras y en Ciencias de Alicante

Año de la edición: 2002

Depósito legal: A-787-2002

ISBN: 84-607-5525-8

Nom de la intervenció:	Terme municipal d'Altea
Municipi:	Altea
Comarca:	La Marina Baixa / La Marina Baja
Director:	Jaume Antoni Martínez García
Promotor:	—
Data de l'actuació:	02/2001 – 07/2001
Coordenades localització:	—
Períodes culturals:	Edat del Bronze, ibèric, romà, islàmic, medieval, modern i contemporani
Material dipositat:	MARQ. Museu Arqueològic Provincial d'Alacant
Tipus d'intervenció:	Prospecció arqueològica

DESENVOLUPAMENT DE LA INTERVENCIÓ

Durant l'any 2001 vam continuar la tasca iniciada en el 2000, consistent en la prospecció en superfície del terme municipal d'Altea amb l'objectiu de constatar i catalogar els jaciments arqueològics que es pogueren trobar en ell. Fruit d'aquesta intervenció ha estat l'estudi de la totalitat dels jaciments registrats a Altea, tant dels coneguts des d'antic com d'altres de nous que hem descobert i/o localitzat. Ací presentem aquells jaciments en els quals hem trobat materials arqueològics en superfície, que han permés la seua catalogació i periodització, especialment els fragments amb formes identificables. Les conclusions estan necessàriament condicionades per la natura de les troballes, entre les quals predominen els fragments menuts i informes.

Nom del jaciment: SERRA BÈRNIA PORTIXOL

Coordenades de localització: 30SYH572834.

Període cultural: Des de l'Edat del Bronze fins l'actualitat.

És un petit i estret port de muntanya, apte per al pas a peu, encara que molt dificultós, per la cresta de la serra Bèrnia. El material arqueològic apareix concentrat al llarg de la senda que transcorre quasi als peus de les parets rocoses. L'estat de conservació dels materials és molt dolent, la qual cosa dificulta la seua catalogació. Es pot distingir ceràmica comuna que cobreix una cronologia força ampla, des de l'Edat del Bronze fins l'Edat Mitjana, a més de produccions dels segles XIX i XX.

Nom del jaciment: ABRIC DE LA LLOMA GROSSA

Coordenades de localització: 30SYH569819.

Període cultural: Andalusí.

El jaciment ocupa un abric format a redós d'una paret rocosa. S'aprecien pedres carejades enderrocades, possible resta d'estructures constructives. Es troba gran quantitat de material ceràmic, majoritàriament fet a torn, amb una representació de peces fetes a mà. La tipologia d'aquest material es caracteritza per una funcionalitat com ceràmica de cuina i comuna, amb una cronologia des de mitjans segle X fins la segona meitat del segle XI.

Nom del jaciment: CASTELLET DE L'AMA

Coordenades de localització: 30SYH573818.

Període cultural: Protohistòria, romà baiximperial, tardoantiguitat i andalusí.

Es tracta d'un poblat fortificat o encastellat, possiblement un castell-refugi de caràcter rural. Es troba a considerable altura i amb un accés molt dificultós. La zona d'hàbitat té una superfície aproximada de 700 m², conservant-se les restes d'un mur de pedres irregulars. Hem identificat ceràmica a mà amb característiques i formes pròpies de l'Edat del Bronze. La ceràmica romana registrada compta amb fragments de ceràmica comuna tardoromana, africana de cuina, *terra sigil·lata africana D*, àmfores i *tegulae*. El conjunt majoritari el constitueix la ceràmica islàmica (cronologia estimada entre finals del segle XII i mitjans segle XIII, amb un probable inici en el segle IX). Hem registrat restes de *tannûr*, ceràmica vidrada (melada i en color verd almohade), comuna i de cuina (safes, llibrells, escudelles, gerres, gerretes, cassoles, trípodcs, foguers, tapadores, etc.), pintada i amb decoració bicroma (verd sobre blanc).

Nom del jaciment: ALTEA LA VELLA (hàbitat)

Coordenades de localització: 30SYH575803.

Període cultural: Ibèric.

El material trobat en antigues excavacions caracteritza el jaciment com un hàbitat de l'ibèric antic. Pels voltants de l'actual casc urbà hem trobat restes de ceràmica ibèrica, de cronologia indeterminada.

Nom del jaciment: TOSSAL DEL MONJO

Coordenades de localització: 30SYH585790.

Període cultural: Ibèric.

El jaciment es troba sobre una petita elevació que domina els camps de conreu i la línia de costa. Hem registrat fragments de ceràmica ibèrica comuna sense decorar.

Nom del jaciment: ILLETA DE L'OLLA

Coordenades de localització: 30SYH596786.

Període cultural: Romà, tardoantic i andalusí.

El jaciment es situa en la vessant oest de l'illa. Es troben restes d'estructures enderrocades, probable evidència de les estructures d'habitatge. Hem registrat material ceràmic amb una ampla cronologia. Així, hem trobat *terra sigil·lata* africana A, C i D, ceràmica de cuina africana, àmfores romanes, ceràmica comuna d'adscripció cultural indeterminada (alguna s'identifica com a romana i altra com a medieval islàmica), ceràmica decorada en verd i manganès, ceràmica vidrada en verd almohade, ceràmica comuna pintada i altra decorada amb incisions.

Nom del jaciment: LA PILA

Coordenades de localització: 30SYH574784.

Període cultural: Ibèric, romà, tardoantic i andalusí.

El material del jaciment s'escampa per una superfície de 80.000 m². Tradicionalment s'ha interpretat com un hàbitat on, en època romana, hi hauria una vil·la rural. La cronologia dels materials és molt ampla, però els més abundants es mouen entre els segles I-VI d. C. Entre el material identificat cal esmentar: ceràmica ibèrica comuna, pintada i àmfores; ceràmica àtica de vernís negre; ceràmica campaniana B; *terra sigil·lata* itàlica, *terra sigil·lata* sudgàl·lica, *terra sigil·lata* hispànica, *terra sigil·lata* africana A, C i D, *terra sigil·lata* clara B, *lucernae*, ceràmica africana de cuina, ceràmica comuna romana, àmfores romanes, *dolia*, fusaioles, *pondus* de forma de pera en fang gris, ceràmica foradada per a la fabricació de formatge, *tegulae*, *imbrix*, *lateres*, fragments de vidre, marbres treballats, grups de tesselles unides, planxes d'*opus signinum*, restes de pedres de molí, closques de mol·luscs, claus, punxetes metàl·liques i diverses peces de ferro i bronze, fragments de canonades de plom i monedes romanes. També hi apareix ceràmica islàmica vidrada melada i en verd. Les restes de materials amb cronologies divergents respecte a la romana ens apunten a considerar que l'assentament estaria ocupat abans de la romanització, i posteriorment a ella perduraria en el temps durant època visigoda i la islamització, fins la conquesta cristiana.

Nom del jaciment: TOSSAL DE LA PILA

Coordenades de localització: 30SYH575785.

Període cultural: Tardoromà.

En la vessant est es troba abundant ceràmica comuna i de cuina, a més de *terra sigil·lata* africana D i *tegulae*.

Nom del jaciment: TOSSAL DE LA PILETA

Coordenades de localització: 30SYH572786.

Període cultural: Romà i medieval.

Probable hàbitat, on apareixen restes de *tegulae*, ceràmica comuna i de cuina d'un ample marc cronològic, des d'època romana fins la islàmica, a més de mostres de ceràmica decorada amb incisions i pintada.

Nom del jaciment: LA PILETA

Coordenades de localització: 30SYH572788.

Període cultural: Romà.

Jaciment molt alterat pels conreus i l'autopista, on es troben restes ceràmiques de produccions romanes comunes i de cuina.

Nom del jaciment: SOGAI

Coordenades de localització: 30SYH564794.

Període cultural: Ibèric, romà i medieval.

El jaciment es troba a la part més baixa d'un tossal. S'ha d'emmarcar en un hiatus històric comprés entre la cultura ibèrica plena i la romanització. El tipus de material més rellevant està format per ceràmica ibèrica, tant de pintada com comuna, així com àmfores. Pel que fa al material romà, també s'hi troben àmfores, *dolia*, *tegulae*, *terra sigil·lata* itàlica, *terra sigil·lata* africana A i ceràmica africana de cuina. Finalment dir que també s'han identificat fragments de ceràmica vidrada medieval.

Nom del jaciment: MOMAI

Coordenades de localització: 30SYH551799.

Període cultural: Edat del Bronze.

Es tracta d'un petit assentament ubicat al cim d'un tossal de molt difícil accés i amb domini sobre les terres cultivables dels voltants, així com dels punts de pas del riu Algar. Hem trobat materials ceràmics, fets a mà, de característiques clarament identificables amb les tipologies ceràmiques del II mil·lenari al SE peninsular. També s'han registrat pedres que apunten a una possible utilitat com a mans de molí. Igualment es registra un mur de grans pedres irregulars, i una llargària total de 46 m, que podria identificar-se amb part de les construccions de l'hàbitat.

Nom del jaciment: MOLÍ VELL o MOLÍ DELS MOROS

Coordenades de localització: 30SYH561789.

Període cultural: Medieval.

A la vora dreta del riu Algar es conserva el casal del molí i dos dels murs de contenció de la bassa d'aigua que li subministrava l'aigua. El casal és de planta rectangular (3,8 x 11,7 m), amb coberta de volta de canó i una alçada màxima de 3,9 m. Les parets són d'amplària variable (sense superar el metre), realitzades amb pedres sense tallar de dimensions irregulars, seguint l'aparell de maçoneria, unides amb argamassa de terra i calç. Als angles s'han utilitzat pedres escairades. En la volta de canó s'observen les marques del motlle de l'encofrat utilitzat en la seua construcció, utilitzant-se el mateix tipus d'argamassa i pedres de tamany menuts un tant carejades. El molí comptava amb dues moles, conservant-se els arcs dels sengles carcavons i la seua corresponent eixida a l'exterior. Tant la bassa com el cup estan colgats de terra.

Nom del jaciment: BENIMUSSA

Coordenades de localització: 30SYH560786.

Període cultural: Ibèric, romà i medieval.

S'ubica sobre un petit tossalet, a la vora dreta del riu Algar, identificable amb el solar de l'alqueria medieval de Benimussa. Hem pogut trobar relativament abundant ceràmica comuna i de cuina ibèrica i romana, ceràmica de cuina africana, *terra sigil·lata* africana, àmfores romanes i ceràmica vidrada medieval.

Nom del jaciment: TOSSAL DE LA MALLADETA I

Coordenades de localització: 30SYH560781.

Període cultural: Edat del Bronze.

Es tracta d'un petit assentament ubicat al cim d'un tossal de difícil accés i amb domini sobre les terres cultivables dels voltants. El material que hem registrat es compon de fragments ceràmics de característiques molt ben definides i identificables amb les tipologies ceràmiques del II mil·lenari al SE peninsular. Les notícies orals ens informen de la troballa de molins barquiformes. A més hem detectat part d'una possible estructura constructiva.

Nom del jaciment: TOSSAL DE LES QUINTANES

Coordenades de localització: 30SYH564784

Període cultural: Edat del Bronze, ibèric i romà

Hi existia un hàbitat que dominava el riu Algar i les terres de conreu dels voltants. El jaciment quasi ha desaparegut per la pedrera d'àrids. En la part més baixa del tossal encara hem pogut trobar restes de molins de mà, fragments de ceràmica comuna ibèrica i d'una àmfora greco-itàlica.

Nom del jaciment: ELS ARCS

Coordenades de localització: 30SYH558758.

Període cultural: Romà.

Aquest antic aqüeducte salvava el desnivell del barranc dels Arcs, amb una direcció nord-sud i una longitud conservada de 260 m. Perduren les restes de vint-i-sis pilars, en distint estat de conservació. Vint-i-quatre d'ells es troben al nord del barranc i dos al sud. Del total, se'n conserven quatre dempeus, sis tombats i/o desplaçats, en quinze d'ells només resta la base (incrustada en marges de bancals) i un del qual hem pogut constatar els seus fonaments. Les cares externes del pilars han estat construïdes en *opus vitatum*, mentre que l'interior està fet d'un conglomerat a base de pedres bastes, grava, rebles, resquills i morter de calç, arena i aigua.

Pel que fa als jaciments on no hem trobat nous materials (donades les característiques de la nostra intervenció en superfície o per estar pràcticament destruïts), els hem estudiat utilitzant la resta de fonts arqueològiques al nostre abast, i caldria esmentar els següents:

PENYA DE L'ERMITA DEL VICARI. Compta amb tres plafons d'art esquemàtic postpaleolític, de difícil adscripció cultural per la problemàtica cronològica inherent a les manifestacions artístiques de caràcter esquemàtic (des del Neolític fins l'Edat del Bronze).

ALTEA LA VELLA (Necròpolis). Datada en l'ibèric antic, amb tombes d'incineració amb urnes d'orelletes, aixovar a base d'armes i sivelles i una estela funerària antropomorfa amb un guerrer gravat.

TORRE DE LA GALERA. Era una de les talaies de defensa costera construïda al segle XVI. Va estar restaurada no científicament pel propietari del solar.

CAP NEGRET. Existia un poblat ibèric, amb cronologia segura entre els segles III-I a. C., i possible perduració fins el segle I d. C. També es va trobar material propi de l'Edat del Bronze. Al segle XVI es va construir una torre de vigilància costera, enderrocada al segle XIX.

TOSSAL DE SANT JORDI. A finals del segle XVIII, es van trobar dues ares sepulcrales romanes.

TOSSAL DE LA MALLADETA II. Antigament es va trobar abundant ceràmica ibèrica comuna i pintada.

GARGANES - CLOT DE MINGOT. Magatzems romans amb una cronologia compresa entre els segles I-VII d. C.

BELLAGUARDA. A la plaça de la Cantereria existia una torre-fortalesa medieval, la qual es va mantenir en ús fins el segle XVII. En 1990 es va reconstruir la torre sense intervenció arqueològica prèvia.

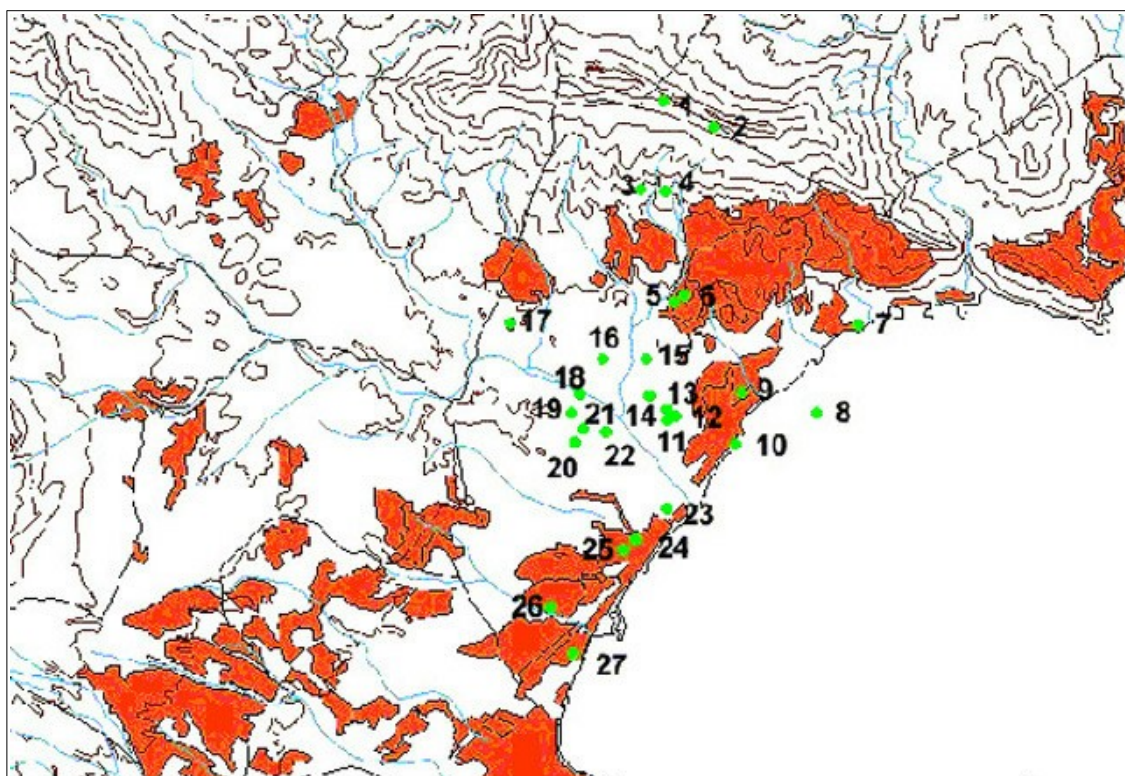
ALTEA (Poble Antic). Les notícies orals i bibliogràfiques informen de troballes de materials ibèrics i islàmics. Es conserven escasses restes del recinte emmurallat de principis del segle XVII.

CAP BLANC. Les notícies orals ens informen de troballes indeterminades de probable cronologia romana.

PLATGES DE L'OLLA, CAP NEGRET, ALTEA I CAP BLANC. Jaciments subaquàtics, amb un ric patrimoni submergit el qual està aportant materials des d'època romana fins l'actualitat.

BIBLIOGRAFIA

MARTÍNEZ GARCÍA, J. A. (2005): "Estudi del Patrimoni Arqueològic d'Altea", a J. M. García León i A. Espinosa Ruiz (eds.): *1es Jornades sobre l'actualitat del patrimoni arqueològic i etnogràfic a la Marina Baixa (Altea, 2004)*, Universidad Miguel Hernández, Altea, pp. 37-48.

Mapa de localització dels jaciments recollits en el present treball:

- 1: Serra Bèrnia Portitxol. 2: Abric de la Penya de l'Ermida del Vicari. 3: Abric de la Lloma Grossa. 4: Castellet de l'Ama. 5: Altea la Vella (Hàbitat). 6: Altea la Vella (Necròpolis). 7: Torre de la Galera. 8: Illeta d'Altea. 9: Tossal del Monjo. 10: Cap Negret. 11: La Pila. 12: Tossal de la Pila. 13: Tossal de la Pileta. 14: La Pileta. 15: Tossal de Sant Jordi. 16: Sogai. 17: Mosmai. 18: Molí Vell o Molí dels Moros. 19: Benimussa. 20: Tossal de la Malladeta. 21: Tossal de la Malladeta II. 22: Tossal de les Quintanes. 23: Garganes - Clot de Mingot. 24: Bellaguarda. 25: Altea (Poble Antic). 26: Els Arcs. 27: Cap Blanc